

INLEIDING.

De auteur als Lazarus¹

Matthieu Sergier

Université Saint-Louis – Bruxelles / Université catholique de Louvain

Hans Vandevoorde & Marc van Zoggel

Vrije Universiteit Brussel

‘Couturier neemt terminologie als de “impliciete auteur” en de “heterodiëgetische verteller” in de mond als was het bedorven schoolmelk,’ schrijft Daniel Rovers in *De figuur in het tapijt* (2012), een van de eerste studies in het Nederlands die de wederopstanding van de auteur in de praktijk toonde. Toen Roland Barthes en Michel Foucault in de jaren zestig van de twintigste eeuw de aanval openden op het idee van de auteur als begin van alle literatuurstudie, leek de auteur voorgoed te gaan verdwijnen als studieobject binnen de letterkundige disciplines en de literatuurwetenschap. Niets is minder waar gebleken. De ontmanteling van het traditionele auteursconcept maakte weliswaar een einde aan de status van de auteur als almachtig subject, tegelijkertijd opende zij wijde perspectieven voor een herijking van het concept. De door Rovers aangehaalde Maurice Couturier is daar een vroeg voorbeeld van. In zijn studie *La Figure de l’auteur* schrijft hij provocatief: “On ne lit pas seulement des livres, on lit d’abord des auteurs.” (Couturier 1995: 25) Sinds de jaren tachtig en negentig hebben rondom de figuur van de auteur verscheidene vruchtbare onderzoeksbenaderingen uit even zovele onderzoeksgebieden ingang gevonden. Zonder ooit

¹ Met dank aan Reindert Dhondt voor zijn opmerkingen.

helemaal verdwenen te zijn, is de auteur met andere woorden opnieuw in het brandpunt van de aandacht gekomen. In deze aflevering van het *Cahier voor Literatuurwetenschap* gaan we na waartoe dit kan leiden.

Een beetje geschiedenis

Zoals bekend is het woord auteur pas vrij recent gaan staan voor individuele creativiteit. De huidige betekenis kwam op in de zeventiende eeuw, aan het einde van de ‘Querelle des Anciens et des Modernes’, die komaf maakte met de opvatting van de auteur als iemand die modellen navolgde en die dus meer naar het genie van het verleden was gericht, zoals het genie van de in de renaissance herontdekte klassieke oudheid.² Vanaf de zeventiende eeuw verwijderde de auteur zich bijgevolg van een schrijftuur die de imitatie als norm had. Voortaan was er ook ten dele sprake van een eigen genie, zoals we dat kennen in de achttiende-eeuwse opvattingen van het schrijverschap.

Met figuren als Voltaire zien we hoe de schrijver overgaat van een positie waarin hij afhankelijk is van mecenaat, naar een financieel autonome positie. Steeds meer wordt de schrijver geassocieerd met de figuur van het genie, de visionair, de onbegrepene, de marginaal bij uitstek of zoals de theoreticus Dominique Maingueneau het uitdrukt: de schrijver als figuratie van iemand die geen plaats heeft, als een ‘paratopisch’ element (Maingueneau 2004): hij staat enigszins ‘naast’ het veld zonder er helemaal aan te (kunnen) ontsnappen aangezien zijn auteursidentiteit ervan afhangt. Een figuratie die hem of haar in de twintigste eeuw – net zoals trouwens in de eenentwintigste eeuw – toeliet om een ambivalente houding in te nemen ten opzichte van het engagement. Daarom kan men zich afvragen waartoe hij eigenlijk dient, die schrijver. Is hij echt een intellectueel? Wat is zijn maatschappelijke waarde? Hoe zwaar

² Voor een geschiedenis van de auteursopvattingen, zie *Ecrivains. Modes d'emploi* (2012).

weegt zijn (geschreven) woord? Sommigen beweren dat hij in staat is om ons een wereld te tonen die wij alleen niet zouden kunnen bereiken. Zo zou hij de mensheid kunnen inspireren bij de transformaties die zij continu die wereld doet ondergaan. Er bestaat ten minste overeenstemming over dat hij een onruststoker is, die capabel is om continu onze morele en ethische opvattingen ter discussie te stellen.

Niettegenstaande dat zijn status als creatief genie in de twintigste eeuw onwankelbaar leek, werd de schrijver aan het eind van de jaren zestig door toedoen van de nouveau roman en van het structuralisme— meer bepaald door Roland Barthes (1968) – dood verklaard. Deze dood van de auteur was bedoeld om meer het accent te kunnen leggen op de problematiek van het lezen en de lezer, maar had als belangrijkste neveneffect dat de aandacht voor ‘l’inscription des oeuvres littéraires dans les processus énonciatifs et les pratiques discursives d’une société’ dreigde naar de achtergrond verdrongen te worden (Maingueneau 2004: 22).

Na Barthes werd de auteur op zijn hoogst een ‘functie’, zoals Foucault (1969) proclameerde in zijn *Qu’est-ce qu’un auteur?*

La fonction-auteur est liée au système juridique et institutionnel qui enserme, détermine, articule l’univers des discours; elle ne s’exerce pas uniformément et de la même façon sur tous les discours, à toutes les époques et dans toutes les formes de civilisation; elle n’est pas définie par l’attribution spontanée d’un discours à son producteur, mais par une série d’opérations spécifiques et complexes; elle ne renvoie pas purement et simplement à un individu réel, elle peut donner lieu simultanément à plusieurs ego, à plusieurs positions-sujet que des classes différentes d’individus peuvent venir occuper. (Foucault 1969: 78).

Elke tekst veronderstelt met andere woorden een reeks functionaliteiten die toegekend kunnen worden aan een zekere ‘auctorialiteit’ en niet noodzakelijk aan één individu. De tekst zou dus een serie van posities construeren die bezet worden door het trefwoord ‘schrijver’. De functie-auteur is niet alleen verbonden met de literaire productie van de schrijver, maar ook met zijn maatschappelijke rol. Een hele reeks literaire studies concentreren zich dan ook vandaag – in het spoor van vooral Pierre Bourdieu – op de institutionele positie van de schrijver, de politiek van het literaire veld, dat wil dus zeggen op de manier waarop hij wordt gerepresenteerd, of de manier waarop hij zich representeert, op de verbanden die hij onderhoudt met het publiek, met zijn uitgever, op de manier waarop hij zijn publieke beeldvorming of symbolisch kapitaal beheert, enzovoort.³ Kortom, de schrijver is de producent van een discours, maar is tegelijk ook het object van een discours.

Ondanks Foucault en het discursieve en institutionele onderzoek dat al dan niet in zijn voetspoor werd verricht, is de auteur toch sinds de jaren zestig bijna verdwenen van de kaart van het mainstream literaire onderzoek, alsof het taboe dat verbonden is met zijn dood, veertig jaar lang bleef nazinderen. In veel handboeken van de voorbije twintig jaar is de benadering nog gebaseerd op het structuralisme zoals dat bijvoorbeeld van Gérard Genette geërfd werd. En die enkele keer dat er sprake is van schrijverschap, wordt een problematisch concept gebruikt dat van de Amerikaanse theoreticus Wayne C. Booth werd geleend: dat van de ‘implied author’. Men kan deze geïmpliceerde auteur omschrijven als een figuur die niet zozeer aanwezig is in de tekst (als personage of als verteller bijvoorbeeld) maar die wel een soort instantie is die garant staat voor de normen en waarden van wat men in het werk kan lezen, een soort ideologische reling.⁴ Het probleem is dat er geen heldere procedure bestaat

³ Voor een overzicht van de sociologische literatuurstudie over de schrijver, zie

Van Nuijs in het vorige nummer van het CLW (Van Nuijs 2013).

⁴ Zie bijvoorbeeld Herman & Vervaeck (2005:24-26), die ook kritiek leveren op het concept.

om die impliciete auteur aan de hand van de tekst te reconstrueren en dat de manier waarop die normen en waarden worden ervaren, verschilt van lezer tot lezer. Om die reden installeren Genette en zijn erfgenamen graag een strikte scheiding tussen de echte auteur van vlees en bloed, die zich buiten de tekst bevindt, en de verteller, die letterlijk aanwezig is in de tekst.

De honger van de auteur

Een ander gevaar dat dikwijls door de structuralistische benaderingen en die van hun erfgenamen wordt gesignaleerd, is dat men de tekst teveel antropomorfiseert of dat men vervalt in biografisme als men de auteur, expliciet of impliciet, in de analyse van de tekst betreft. Maar hoe de handboeken of referentiewerken ook de neiging hebben om rond de problematiek van de auteur heen te fietsen, toch voelt men zich gedwongen te constateren dat de auteur niet echt dood is en dat hij appetijt heeft om te leven na zijn schijndood. Vooral in academische milieus ziet men een waaier van nieuwe (en minder nieuwe) benaderingen van het schrijverschap. Het gaat hier trouwens niet om een terugkeer naar het verleden maar grotendeels om benaderingen die berusten op of gebruik maken van de erfenis van het structuralisme en die er hun lessen uit getrokken hebben. Enkele van die wegen sommen we hier op:

- de literaire geschiedschrijving (zie bijvoorbeeld *Ecrivains. Modes d'emploi*)
- de band tussen poëtica en intentionaliteit (Grüttemeier 2011; Vandevoorde 2007)
- de studie van de 'implied author' en verwante concepten (Kindt/Müller 2006; Joosten 2008)
- de studie van pseudonomimiteit (o.a. Martens 2010; Van Zoggel 2009)
- de editiewetenschap of 'critique génétique' (Bushell 2005; Van Hulle 2011)

In de volgende bijdragen komen die nieuwe wegen slechts zijdelings of niet aan bod, aangezien ze elders of hier in het *Cahier* al uitvoerig werden uiteengezet. Voor het kader van de literatuursociologische benadering verwijzen we graag naar het overzicht van Laurence van Nuijs in de rubriek ‘Het veld’ in de vorige aflevering (Van Nuijs 2013). Haar bijdrage toont dat er ook zoiets bestaat als ‘nationale’ tradities, ook al zijn die grensoverschrijdend zowel wat de theoretici als de impact van hun werk betreft. Naast de bovenstaande verticale of paradigmatische opsomming van alle mogelijke invalshoeken op de auteur is er immers ook een horizontale of syntagmatische benaderingswijze van de studie mogelijk via verschillende meer taalgebonden tradities.

In een tekst die hier verder als inleiding op de problematiek van de auteur fungeert, verkent **Ingo Berensmeyer** vooral de studie van auteurschap met betrekking op Engelstalige literatuur, waar die notie ‘under-theorised’, ‘under-historicised’ en ‘under-explored’ is. Hij stelt een performatieve theorie voor die zich volgens hem in tegenstelling tot de traditionele benaderingen in de literaire sociologie of psychoanalyse niet bezig houdt met het halen van betekenis uit individuele werken maar met de verbanden tussen de historische auteursconcepten en de empirische situatie van het schrijven.

Ook voor **Michel Brix**, internationaal dé specialist op het vlak van de studie van Gérard de Nerval, is de auteur onlosmakelijk verbonden met het echte leven. De gastredacteurs hebben er uitdrukkelijk voor geopteerd om ook zijn wat meer polemische en essayistische bijdrage in deze aflevering op te nemen, die durft te pleiten voor het gebruik van de biografie van de auteur. In zijn artikel ironiseert Brix de behoefte van Marcel Proust om in zijn *Contre Sainte-Beuve* het ‘Moi social’ weg te laten ten voordele van het ‘Moi créateur’ of het ‘Moi littéraire’. Hij onthult dat Proust en vele andere schrijvers in feite precies zichzelf als auteur heilig hebben willen verklaren door een mausoleum op te trekken waarin alleen het (positieve) beeld van zichzelf dat zij voor het nageslacht bewaard willen zien, opgeslagen ligt.

De critici uit de twintigste eeuw zijn daar gewillig in mee gegaan uit angst om geëxcommuniceerd te worden uit de school van de moderniteit.

Ethos en postuur

Hoezeer nationale tradities dooreen zijn gaan lopen blijkt ook uit de bijdrage van **Matthias Meert**. Zijn onderwerp, het literaire interview, wordt bekeken vanuit de ‘Inszenierungspraxis’ die Christoph Jürgensen en Gerhard Kaiser uit een veldtheoretisch perspectief bestuderen. Interviews en literaire gesprekken met de Oostenrijkse auteur Richard Beer-Hofmann (1866-1945) illustreren het belang van de dialogische ruimte bij de vormgeving van zijn auteurschap. Als genre confronteren zij de auteur met het spanningsveld tussen geïntendeerde zelfpresentatie en ensceneringen door andere actoren uit het literaire veld. Tegelijkertijd bieden zij de mogelijkheid om – in confrontatie met de respectieve interviewer – te sleutelen aan negatieve en stereotiepe auteursbeelden binnen de publieke receptie.

Het verband met de ‘postures littéraires’ van Meizoz ligt voor de hand en met het onderzoek van de groep ADARR (zie onder). Ondanks de aandacht voor dergelijke ‘nationale’ nuances valt het accent in dit cahier toch duidelijk op benaderingen die, in het spoor van Ruth Amossy en Dominique Maingueneau, het ethos van de auteur centraal stellen.⁵ Zij werden door Van Nuijs als voorname representanten van de literatuursociologische benadering voorgesteld. Gezien het belang ervan en de voorkennis die sommige gespecialiseerde bijdragen in dit cahier vereisen, gaan wij hier nog kort op deze benadering in.

Het succes van de notie ethos is vooral te verklaren uit het feit dat zij het mogelijk maakt om het concept van de auteur binnen te brengen in de analyse van literaire teksten

⁵ Voor een nadere uitwerking van het concept, zie bijvoorbeeld Dhondt (2013).

zonder dat de analist de indruk heeft dat hij raakt aan dat wat, sinds Barthes en Foucault, een taboe geworden is. Wie het begrip gebruikt voor de analyse van teksten, gebruikt een conceptueel apparaat dat zich bevindt op het kruispunt van drie verschillende disciplines: de discoursanalyse (met Dominique Maingueneau en Ruth Amossy), de retoriek (met opnieuw Amossy als belangrijkste theoreticus) en de sociologie van de literatuur (met als belangrijk practicus Jérôme Meizoz).

Maingueneau introduceerde een verschil tussen drie dimensies van de auteur (2004: 107-108): eerst is er de *personne*, ‘l’individu doté d’un état civil, d’une vie privée’ (107). Vervolgens is er de *écrivain*, de actor die een specifiek traject in het literaire veld beschrijft. Ten slotte is er *l’inscripteur*, die als ‘énonciateur discursif’ functioneert. Tegelijk staat hij dicht bij de ‘écrivain’ omdat hij een zekere institutionele verantwoordelijkheid op zich neemt. Maingueneau beschouwt hem als verantwoordelijk voor de genregebonden leescontracten waartoe de tekst uitnodigt: “L’inscripteur est [...] à la fois énonciateur d’un texte particulier et, qu’il le veuille ou non, le ministre de l’Institution littéraire qui donne sens aux contrats impliqués par les scènes génériques et s’en porte garant.” (108)

Daarnaast veronderstelt voor Maingueneau elke situatie waarin iemand het woord neemt een *scène d’énonciation*, die men uit de tekst kan kennen ‘à travers la situation que la parole prétend définir, le cadre qu’elle montre (au sens pragmatique) dans le mouvement même où elle se déploie. Un texte est en effet la trace d’un discours où la parole est *mise en scène*.’ (191) Deze ‘scène d’énonciation’ veronderstelt ook een *énonciateur*, die *zich toont* door de manier waarop hij spreekt. Dat *ethos* veronderstelt zelfs een zekere lichamelijkeheid, ‘l’image corporelle qu’on assigne à celui dont émane le discours’ (Amossy 2010: 35-36)⁶. Het is mogelijk om dat *ethos* gedeeltelijk op basis van de tekst te reconstrueren: de woordkeuze, de kennis die de ‘inscripteur’ etaleert, de stijl, de argumentatie, en zelfs de toon (humoristisch,

⁶ Maingueneau (2004: 219-221) spreekt van ‘incorporation textuelle’.

ironisch, cynisch, arrogant, naïef). Dat alles verwijst naar wat Maingueneau het *ethos montré* noemt (Maingueneau e.a. 2012). Daarnaast is er het *ethos dit*, dat op zelfbeschrijvende passages berust. Het spreekt vanzelf dat het ethos niet uitsluitend discursief is. In het geval van de tekst moet ook rekening gehouden worden met de (voor)kennis die de lezer bezit van de auteur, het beeld dat hij zich van deze heeft gevormd, voor hij met de lectuur begon. Dat beeld noemt Maingueneau het *ethos prédiscursif*.

Amossy spreekt Maingueneau niet tegen (zij heeft het over een ‘ethos préalable’ gebaseerd op status, reputatie, eerdere uitspraken, enzovoort van een auteur), maar er is eerder sprake van een zekere complementariteit van de twee verschillende perspectieven van disciplines. Interessant is dat zij het accent legt op de wederzijdse invloed tussen auteur en lezer, die bepaald wordt door hun sociale functies, hun institutionele positie. De auteur kan zijn discursieve ethè proberen te beïnvloeden op basis van het beeld dat hij zich vormt van zijn lezer en daar ook in slagen. Wellicht heeft hij zelfs een zekere kennis van zijn discursief ethos. De meest geëigende weg/wijze om dat ethos te manipuleren, is inspelen op de *doxa* en (historisch variabele) stereotypes die er deel van uitmaken (dit wordt uitgewerkt in Amossy 2010). Daarmee zijn de kennis en de waarden bedoeld die mogelijk met het publiek kunnen worden gedeeld. Deze interactie tussen schrijver en publiek door de tussenkomst van de *doxa* heeft dus een directe invloed op de positie van de auteur in zijn veld.

Ten slotte staat bij **Meizoz**, die zich onder meer op die ‘stéréotypie auctoriale’ baseert, de notie van *posture* centraal:

Une posture désigne la présentation de soi de l'écrivain, et met donc l'accent sur la construction d'une figure d'auteur singulière par le biais d'un ethos linguistique et de conduites littéraires publiques. Manière singulière d'occuper sa position sérielle dans

le champ littéraire, un choix postural ne se comprend qu'en référence à l'espace des possibles du champ. (2011: 18)

Met andere woorden, het postuur betreft zowel de tekst (het discursieve ethos) als wat buiten de tekst staat: de kledij, de optredens tijdens interviews of tijdens signeursessies, de manier van spreken. Het is dus onmogelijk om dat postuur volledig onder controle te hebben, en zij kan zelfs volledig aan de auteur ontsnappen. In het geval van de schrijver is het postuur nauw gebonden aan het institutionele traject van de schrijver: op welke manier beïnvloeden zijn publicaties dit traject? Waar lijkt hij naartoe te willen gaan? Welke literaire groepen, welke netwerken doorloopt dit traject? Wat zijn de artistieke mogelijkheden die dat traject toelaat?

Deze aflevering van het *CLW* is verder zo uitgewerkt dat zij een brede waaier aan topics bestrijkt die in aanmerking komen voor een betere kennis van het ethos van de auteur: dagboeken, voorwoorden, reisgidsen, ... Marie-Pier **Luneau** en Pierre **Hébert** tonen aan de hand van de Quebecse auteur Louis Dantin aan dat een woord vooraf licht kan werpen op de historiek van de functie-auteur (diachronisch perspectief) en van de positionering van de auteur in het veld (synchroon perspectief). Daarvoor breiden zij de definitie van Genette ('un discours produit à propos du texte qui suit ou qui précède') uit en lanceren de hypothese dat dit type van discours *in* en *op* de geschiedenis van het boek inwerkt. Om deze band tussen het woord vooraf en het boek als systeem te kunnen onderzoeken worden er in dat vooraf aanwijzingen gezocht voor de evolutie van de functie-auteur, voor de positionering van de auteur in het veld, voor zijn ethos en zijn 'image d'auteur'.

Met een discoursanalyse van toeristische gidsen, vooral van de *Guide du Routard*, gaat **Annabelle Seoane** op zoek naar de auteurspositie en de constructie van het ethos. Zij demonstreert dat de homogeniteit van de auteurspositie die geëtaleerd wordt, de

verstandhouding met de lezer vergemakkelijkt en toelaat om een coherent ethos te construeren in de loop van het discours. Het ethos viseert de identificatie en instemming van de lezer. Daarna analyseert zij de verwijzingen naar de persoonlijke identiteit en naar de sociale identiteit om te tonen dat het ethos ondersteund wordt door een cruciale pragmatische dimensie die de uiteenzetting een evenwicht doet zoeken tussen de routine van het genre van de reisgids en zijn specifieke verschijningsvorm.

In haar bijdrage duidt **Pascale Delormas** de pertinentie van het discoursanalytische begrip ‘espace d’étayage’ aan ten opzichte van een ander concept: de ‘espace canonique’. Een contrastieve aanpak van beide ruimtes waarin hun wederzijdse plasticiteit aangetoond wordt, draagt bij tot een beter inzicht in de circulatie van de verschillende discourses binnen het literaire veld. Op zijn beurt toetst **Matthieu Sergier** de discoursanalytische begrippen ‘scenografie’ en ‘paratopie’ aan drie romans van de Vlaamse auteur Jan Emiel Daele (1942-1978). Aan de hand van *Een placenta* (1969), *De achtervolgers* (1974) en *De moedergodinnen* (1975) laat hij zien hoe het ethos van Daele aanleunt bij een enscenering van het kunstenaarschap als paratopisch bedrijf bij uitstek. Merkwaardig is echter dat de paratopie die het kunstenaarschap kenmerkt, zich niet tot de tijdruimtelijke opstelling van het kunstbedrijf beperkt maar ook bepaald wordt door de afbakening van identiteit, lichaam en geslacht.

Marc van Zoggel bestudeert in zijn bijdrage het ethos van de auteur daarentegen door terug te gaan naar de antieke ethiek van onder meer Aristoteles. Aan de hand van diens begrippen *eironeia* en *alazoneia* kadert hij de vaak als ‘zelfironie’ omschreven pedante zelfpresentatie van de Nederlandse auteur Harry Mulisch (1927-2010) in een traditie van denkers en schrijvers die kritiek leverden op het bescheidenheidstpos als het ideale ingrediënt voor de imago-opbouw van een literair auteur. Hierbij blijkt ook een meer poëtische visie op

doel en ambitie van auteurschap, die wortelt in de geschriften van en over Goethe, een rol te spelen.

Onderzoekscentra en -projecten

In plaats van alle mogelijke individuele benaderingen van de auteur op een rijtje te zetten, hadden wij voor de VAL-studiedag van 14 november 2012 een aantal universitaire onderzoekscentra of onderzoeksprojecten die de auteur centraal stellen, gevraagd om zich te presenteren. Hoewel lang niet alle centra en projecten hieronder vertegenwoordigd zijn, hopen we toch dat hun korte presentatie ertoe zal bijdragen dat er een interdisciplinaire dialoog ontstaat tussen de verschillende groepen en projecten. De keuze viel op een van de leidende groepen in de discoursanalyse (ADARR), op een onderzoeksproject van de universiteit van Lausanne dat zich met historische letterkunde bezighoudt, en op Nederlandstalige en/of Franstalige groepen uit België. Opvallend is hoe deze groepen ook vaak een eigen (elektronisch) tijdschrift uitgeven of met een tijdschrift sterk verbonden zijn. De Israëlische groep ADARR wordt hier gepresenteerd door de coördinatrice, Galia Yanoshevsky. Het project *Entre Moyen Âge et modernité: pratiques communicatives à l'époque de Charles VI* (Tussen middeleeuwen en moderniteit: communicatieve praktijken in de tijd van Charles VI) wordt voorgesteld door Jean-Claude Mühlethaler, Delphine Burghgraeve en Claire-Marie Schertz-Lomenech, de groep RAP@UGent wordt toegelicht door een van de coördinatoren, Gert Buelens van de Universiteit Gent, en de activiteiten van de groep van het Centre de Recherche sur l'Imaginaire (CRI), programma: 'Figurations, fonctions, territoires de l'écrivain', van de UCL, worden geschetst door Myriam Watthee-Delmotte, onderzoeksdirecteur bij het Fonds de la Recherche Scientifique – FNRS. Tot slot stelt Laurence van Nuijs de groep CONTEXTES voor.

Analyse du discours, argumentation, rhétorique (ADARR)

Leden: Ruth Amossy, Nana Ariel, Francine Edelstein, Maya Hauptman, Colette Leinman,
Valeria Pery Borissov, Daphne Pulliat, Ilai Rowner, Tal Sela, Jurgen Siess, Galia
Yanoshevsky, coördinator

De groep ADARR (Tel-Aviv) doet onderzoek naar het beeld van de auteur zoals dat geconstrueerd wordt buiten fictionele teksten (essays, interviews, manifesten, briefwisselingen, enzovoort). Op dit moment buigt zij zich over het beeld van de auteur in het prisma van allerlei genres van het discours, met gebruikmaking van de discoursanalyse en de retoriek. Zij verenigt de studie van het ‘*ethos* discursif’ met dat van het ‘posture’ en van de positionering in het literaire veld, en sluit zich daardoor aan bij een sociologisch perspectief. Om dat te doen volgt ze de lijn van de reflecties in het nummer 5 van het tijdschrift van de *Argumentation et analyse du discours* 3, met als thema ‘*Ethos discursif et image d’auteur*’ (aad.revues.org; Amossy 2009)

Een deel van het vroegere werk van de leden ging over het literaire interview. In relatie gebracht tot de poëtica van de schrijver (Amossy 1996, 1997, Pulliat 2012) wordt dat interview een plaats waar de schrijver probeert om een beeld van zich te (re)produceren dat overeenkomt met dat uit zijn literaire werk. Andere studies tonen nochtans dat die integratie in een esthetica en een eenheid van postuur geen noodzakelijk effect zijn: het beeld dat uit de interviews naar voren komt, kan in gevoelige mate verschillen van dat wat uit het literaire werk gehaald kan worden (Pery Borissov 2012). Maar het literaire gesprek is ook ‘*une forme de vie*’, een plaats waar nieuwe ideeën geproduceerd worden dankzij de wisselwerking tussen de auteur en de interviewer (Yanoshevsky 2004, 2006, 2007). Dankzij bijvoorbeeld procedures van zich opnieuw toe-eigenen zoals de herschrijving, kan het in sommige gevallen

zo zijn dat de interviewer de auteur van het interview wordt, en dat hij zo de vraag opwerpt naar de auctorialiteit (van wie is het interview?). Ten slotte behoort de studie van *bundelingen* met interviews – van één auteur of van diverse auteurs – tot het literaire veld zoals de literaire sociologie dat verstaat. Zulke bundels met interviews van verschillende auteurs verwijzen dikwijls naar een project dat het postuur of de ideeën van één schrijver in omvang overstijgt, en ze tonen, net als een literair handboek, een tendens van het literaire veld die nationaal of tijdsgebonden is. De aparte interactie met elke schrijver wordt aldus ondergeschikt gemaakt aan een ruimer programma, dat er zelfs op uit is om het DNA van de literatuur te verkennen (Yanoshevsky 2011). De groep publiceerde in 2014 een speciale aflevering van *Argumentation et analyse du discours* (uitgegeven door Galia Yanoshevsky) over het literaire gesprek, samen met onderzoekers uit België en Frankrijk (aad.revues.org). Voor meer informatie, zie <http://humanities.tau.ac.il/adarr/fr/>.

Entre Moyen Âge et modernité: pratiques communicatives à l'époque de Charles VI
(Tussen middeleeuwen en moderniteit: communicatieve praktijken in de tijd van Charles VI)

Project gesteund door het Fonds National Suisse en uitgevoerd aan de Université de Lausanne, Zwitserland

Dit project, begonnen in juni 2011, wil de inzet van het literaire postuur naar boven halen uit Franse teksten die ontstonden tijdens het bewind van Charles VI (1380-1422). Deze periode, gekenmerkt door de bloei van het vroege humanisme en (het ontstaan van?) literaire strijd, is ook een tijd van crisis (waan van de vorst, Engelse bezetting, binnenlandse oorlogen), die het politieke engagement van de dichter vergemakkelijkt en die wat Daniel Poirion de 'crisis van de hoofsheid' heeft genoemd, met zich meebrengt. Door zijn veelzijdigheid biedt de

literatuur op het keerpunt van de veertiende en vijftiende eeuw zo een rijk onderzoeksveld om een ‘cartografie’ te schetsen van de literaire communicatie enkele decennia voor het verschijnen van de boekdrukkunst.

Het eerste doel van het project bestaat erin om een database aan te leggen van technische termen, metaforen, rolfiguren die de schrijver, lezer en communicatie moeten aanduiden, om op die manier de affectieve of intellectuele toestand van de spreker, de aanwezigheid van biografische elementen (fictief of reëel) of ook nog de doeleinden van het schrijven aan het licht te brengen. Bovendien stelt de groep een diepgaande studie voor van alle literaire posturen uit de tijd van Charles VI, anders gezegd van de narratieve of lyrische rollen, die geconstrueerd en belichaamd worden door de ‘inscripteur’, zoals die van de leerling, de getuige, de secretaris, de boodschapper, de geliefde, de filosoof of de profeet. Door die elementen op te sporen moet het mogelijk zijn om in een tweede fase en op een meer abstract niveau het *ethos* naar boven te halen van de verschillende auteurs in de tijd van Charles VI.

Deze benaderingswijze moet eveneens bepalen in welke mate het *ethos* van een spreker geconditioneerd wordt door het literaire genre, de keuze van een model (antiek, bijbels, enzovoort), het beoogde publiek en haar verwachtingen en door de receptie van de tekst aan het hof en in de stad. Eveneens moet ze de integratie aangeven van dat *ethos* in *debating communities*, netwerken van werken en auteurs die zich vormen ofwel door de expliciete antwoorden die een tekst geeft (‘intertextualité affichée’) ofwel door een verband te leggen met andere werken in een bundel (‘intertextualité par co-présence’). Voor meer informatie, zie <http://p3.snf.ch/Project-132014>.

Research Group on Authorship as Cultural Performance (RAP)

Coördinerende leden: Ingo Berensmeyer (Justus Liebig Universität Giessen-UGent), Marysa Demoor (UGent), Gert Buelens (UGent)

RAP@UGent is een onderzoeksgroep aan de Universiteit Gent, die zich richt op de studie van auteurschap als performance. RAP heeft als doel om de materiële condities en de historische visies op literair auteurschap opnieuw te onderzoeken in het licht van recente ontwikkelingen in de theorie (en de historische opvatting van de culturele dynamiek) van auteurschap, autoriteit en ‘agency’. Door haar onderzoek wil RAP de geschiedenis van concepten van auteurschap in de Britse en Amerikaanse cultuur in kaart brengen en dat van het midden van de zestiende tot de vroege twintigste eeuw. Daarbij wordt uitgegaan van een kloof tussen een ‘sterk’ concept van auteurschap als agency, originele creativiteit en intellectuele eigendom, en een ‘zwak’ (maar historisch veel zichtbaarder) concept van auteurschap als product van culturele netwerken. Het team werkt op basis van twee cruciale theoretische modellen (Berensmeyer, Buelens en Demoor 2012 en 2014): de theorie van performativiteit en de theorie van mediacultuur. Het gebruikt kwantitatieve methoden om tot een beter begrip te komen van het semantische veld van auteurschap. Het open-access en peer-reviewed tijdschrift *Authorship* (<http://www.authorship.ugent.be/>), uitgegeven door Gert Buelens, wil plaats bieden om diverse historische en discursieve settings van auteurschap te beschrijven en om de complexe materie van ‘authorial authority’, ‘independence’ of ‘interdependence’, en ‘self-fashioning’ aan te pakken. Voor meer informatie, zie <http://www.rap.ugent.be/>.

Centre de Recherche sur l’Imaginaire (CRI)

Programma: ‘Figurations, fonctions, territoires de l’écrivain’, UCL

Het doel van dit interdisciplinaire programma, dat literatuurspecialisten verenigt die werken op een periode die gaat van Voltaire tot vandaag, maar ook historici, filosofen, psychologen, filmspecialisten en specialisten in hypermedia, was om de uitdagingen en de

ontwikkelingsvormen van die veelvormige soort die de auteur is te bestuderen in de culturele representaties van het Westen. Dat gebeurt zowel in zijn diachronische als synchrone – zelfs de meest contemporaine – varianten door er de theoretische constanten uit te halen en door de epistemologische kaders te ondervragen die dit studieveld schragen.

Dit parcours liep volgens meerdere stappen die zowel individueel (artikelen, boeken) als gemeenschappelijk van aard waren (seminaries, colloquia en collectieve publicaties) en mondde uit onder de vorm van een referentiewerk en tentoonstelling *Ecrivains, modes d'emploi. De Voltaire à bleuOrange (revue hypermédiatique)*, die geopend werd op 31 oktober 2012 en sloot op 17 februari 2013. Dit project was een partnerschap tussen het CRI en andere universitaire groepen: MDRN (KU Leuven), l'Université Sorbonne Nouvelle - Paris 3, Figura (UQAM, Montréal), en een culturele organisatie met wetenschappelijke basis: het Musée royal de Mariemont. De expertisedomeinen van het CRI op het vlak van de auteur zijn onder meer: het theoretische statuut van de auteur en de band tussen de evolutie van de schrijver en de evolutie van generische vormen, in het bijzonder van hybride genres zoals het dagboek. Over dat laatste verschenen twee delen in het elektronische tijdschrift van de UCL-KU Leuven *Interférences littéraires/Littéraire Interferenties*. In al de activiteiten van CRI over de auteur staan interacties centraal: de literaire auteur verschijnt als een grensganger, zoals blijkt uit *L'écrivain comme objet culturel* (2012) van David Martens en Myriam Watthee-Delmotte. Voor meer informatie, zie <http://www.uclouvain.be/centre-recherche-imaginaire.html>.

COntEXTES

De FNRS-onderzoeksgemeenschap COntEXTES bestaat uit jonge onderzoekers van Belgische universiteiten die een contextuele benadering van de literatuur voorstaan. De

onderzoeksgemeenschap is editor van het gelijknamige online-tijdschrift *COnTEXTES. Revue de sociologie de la littérature*. Bevoorrechte onderzoekslijnen zijn onder meer: 1) de studie van literaire instanties (uitgeverijen, literaire kritiek, literaire prijzen, enzovoort); 2) de socio-kritische analyse van literaire werken; 3) onderzoek naar literaire groepsvorming en literaire netwerken; 4) onderzoek naar vormen van sociale zichtbaarheid van de literatuur (receptieonderzoek, representaties). Daarnaast biedt het tijdschrift ruimte voor theoretische reflectie op de conceptuele instrumenten die eigen zijn aan dergelijke benaderingen, en voor epistemologische reflectie. Hierbij wordt ernaar gestreefd om sociologische instrumenten te koppelen aan analysemethodes uit andere humane wetenschappen en uit de literatuurwetenschap. Verschillende activiteiten van COnTEXTES hebben direct of indirect betrekking op de problematiek van de auteur (als sociale actor, discursieve constructie en verbeeldingsobject). Het gaat hierbij zowel om activiteiten die door de leden van de groep werden geïnitieerd als om externe activiteiten die in het tijdschrift een weerslag vonden. Zo komen centrale begrippen rond de auteur uit de discoursanalyse (Amossy, Maingueneau), de sociologische veldanalyse (Bourdieu) en de sociopoëtië (Viala, Meizoz) aan bod in de themanummers: ‘La posture. Genèse, usages et limites d’un concept’ (COnTEXTES 2010), ‘Nouveaux regards sur l’illusion’ (Saint-Amand & Vrydaghs 2011) en ‘L’Ethos en question’ (Dhondt, Vanacker, Horemans & Vandemeulebroucke 2013). In het verlengde van onderzoek geïnitieerd door de GREMLIN (‘Groupe de recherche sur les médiations littéraires et les institutions’), is er in uiteenlopende bijdragen aandacht voor de auteur als voorwerp van de literaire representaties. De auteur als cultureel object, en meer bepaald als voorwerp van de fotografie, staat centraal in het themanummer ‘Le portrait photographique d’écrivain’ (Bertrand, Durand & Lavaud 2013). Het perspectief op de ‘socialisaties van de auteur’ (Lahire 2010) maakt het voorwerp uit van een komend themanummer (Giraud & Saunier 2015). Voor meer informatie, zie <http://contextes.revues.org/>.

Bibliografie

- Amossy, R. 1996. 'Auteur pas mort. Réflexions autour du livre-entretien de Pinget', in: Goulet, A. & Chamarat, G. (red.) *L'auteur*. Caen: Presses de l'Université de Caen, 1996, 149-163.
- Amossy, R. 'Autoportrait à deux voix: *La nuit sera calme* de Romain Gary', in: *Elseneur*, 1997, 141-162.
- Amossy, R. 'La double nature de l'image d'auteur', in: *Argumentation et Analyse du Discours*. 3, 2009: <http://aad.revues.org/index662.html>.
- Amossy, R. *La présentation de soi. Ethos et identité verbale*. Paris: PUF, 2010.
- Barthes, R. 'La mort de l'auteur' (1968), in: *Œuvres complètes*. Paris, Seuil, 2002, 40-45.
- Berensmeyer, I., Buelens G. & Demoor M. 'Authorship as cultural performance: new perspectives in authorship studies', in: *Zeitschrift fur Anglistik und Amerikanistik*. 60 (1), 2012, 5-29.
- Berensmeyer, I., Buelens, G. & Demoor M. 'Reconfiguring Authorship', in: *Authorship*. 3 (1), 2014: <http://www.authorship.ugent.be/issue/view/240>
- Bertrand J-P., Durand P. & Lavaud M. 'Le portrait photographique d'écrivain', *COntEXTES*. 13, 2014: <http://contextes.revues.org/5904>
- Bushell, S. 'Intention Revisited. Towards an Anglo-American "Genetic Criticism"', in: *Text*. 17, 2005, 55-91.
- COntEXTES (red.) 'La posture. Genèse, usages et limites d'un concept', *COntEXTES*. 8, 2011: <http://contextes.revues.org/4692>
- Couturier, M. *La Figure de l'auteur*. Paris: Seuil, 1995.

- Dhondt R., Horemans K., Vanacker B. & Vandemeulebroucke K. (red.) *'L'Ethos en question'*, *CONTEXTES*. 13, 2013: <http://contextes.revues.org/5674>
- Dhondt R. & Vanacker B., *'Ethos: pour une mise au point conceptuelle et méthodologique'*, in: *CONTEXTES*. 13, 2013: <http://contextes.revues.org/5685>
- Ecrivains. Modes d'emploi. De Voltaire à bleuOrange revue hypermédiatique*. Musée royal de Mariemont, 2012.
- Foucault, M. 'Qu'est-ce qu'un auteur?' (1969), in: Foucault, M. *Dits et écrits I, 1954-1975*. Paris: Gallimard, 2001, 817-849.
- Grüttemeier, R., *Auteursintentie. Een beknopte geschiedenis*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant, 2011.
- Herman, L. & Vervaeck, B. *Vertelduivels*. Nijmegen: Vantilt, 2005.
- Van Hulle, Dirk. 'Interpretatie en critique génétique', in: *CLW*. 3, 2011, 109-120
- Joosten, J. 'Terug naar de auteur als stap vooruit? Op zoek naar een leeswijze voor niet-coherente poëzie', in: *Misbaar. Hoe literatuur literatuur wordt*. Nijmegen: Vantilt, 2008, 153-167.
- Lahire, B. *Franz Kafka. Éléments pour une théorie de la création littéraire*. Paris: La Découverte, 2010.
- Maingueneau, D. *Le Discours littéraire: paratopie et scène d'énonciation*. Paris: A. Colin, coll. U. Lettres, 2004.
- Maingueneau, D., Dhondt, R. & Martens D. 'Un réseau de concepts. Entretien avec Dominique Maingueneau au sujet de l'analyse du discours littéraire', in: *Interférences littéraires*. 8, 2012: <http://www.interferenceslitteraires.be/nl/node/162>
- Martens, D. *L'Invention de Blaise Cendrars. Une poétique de la pseudonymie*. Paris: Champion, coll. « Cahiers Blaise Cendrars », No. 10, 2010.

- Martens, D., Laghouati S. & Schoolcraft R. *La pseudonymie dans les littératures francophones: formes et enjeux d'une pratique d'écriture*, in: *Lettres romanes*, No. 65 (3-4), 2010.
- Martens D. & Watthee-Delmotte M., *L'écrivain, un objet culturel*. Dijon, Editions Universitaire de Dijon, 2012.
- Meizoz, J. *Postures littéraires. Mises en scène modernes de l'auteur*. Genève: Slatkine, 2007.
- Meizoz, J. 'Ce que l'on fait dire au silence: posture, *ethos*, image d'auteur', in: *Argumentation et analyse du discours*. 3, 2009: <http://aad.revues.org/667>
- Meizoz, J. *La fabrique des singularités. Postures littéraires II*. Genève: Slatkine, 2011.
- Van Nuijs, L. 'Literatuursociologische benaderingen van de auteur', in: *CLW*. 5, 2013, 163-68.
- Pery Borissov, V. 'La position paradoxale d'Andrei Makine dans le champ littéraire russe,' *Communication, lettres et sciences du langage*. 4 (1), 2010: http://pages.usherbrooke.ca/clsl/vol4no1/BORISSOV_vol4_no1_2010.htm
- Pulliat, D. 'La critique d'art et ses stratégies discursives; l'exemple de Pascal Quignard', *Écrire l'art*: <http://litterature20.paris-sorbonne.fr/72-communications-des-groupes-de-travail-2008-2010.html#>
- Daniel Rovers, *De figuur in het tapijt*. Amsterdam: Wereldbibliotheek, 2012.
- Saint-Amand D. & Vrydaghs D. (red.) *COntEXTES, 'Nouveaux regards sur l'illusio'*. 9, 2011. <http://contextes.revues.org/4783>
- Sergier, M. 'A quoi pourraient servir une sorcière, un diable et un peintre. Figurations autoriales dans les journaux expérimentaux flamands de Maurice Gilliams (1900-1982) et Gaston Burssens (1896-1965)', in: *Image and Narrative*. 13 (4), 2012, 83-97.

Sergier, M. & Vanderlinden, S. (red.) *Le journal d'écrivain. Les libertés génériques d'une pratique d'écriture*, in: *Interférences littéraires*. 9, 2012:

www.interferenceslitteraires.be.

Sergier, M. & Watthée-Delmotte (red.) M. *Le journal d'écrivain et l'énoncé de la survivance*, in: *Interférences littéraires*. 10, 2013: www.interferenceslitteraires.be.

Vandevoorde H. 'Elsschots kaaswonde. Over auteursintenties en context', in: *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*. 123 (4), 2007, 344-355. Viala, A. *Naissance de l'écrivain: sociologie de la littérature à l'âge classique*, Paris, Minuit, 1985.

Viala, A. *Naissance de l'écrivain. Sociologie de la littérature à l'âge classique*. Paris: Minuit, 1985.

Yanoshevsky, G. 'L'entretien d'écrivain et la co-construction d'une image de soi: le cas de Nathalie Sarraute', in: *Revue des sciences humaines*. 273 (1), 2004, 131-148.

Yanoshevsky, G. 'Alain Robbe-Grillet et la parole (vive): Entretiens et oralité' in: Milat, C. & Allemand, R.-M., *Alain Robbe-Grillet: balises pour le XXIe siècle*. Presses de l'Université d'Ottawa et les Presses Sorbonne Nouvelle, 2010, 66-75.

Yanoshevsky, G. 'Sans prétexte, le paratexte: la dimension argumentative du discours et l'entretien littéraire', in: Kuperty-Tsur, N. (dir.), *Mélanges offerts à Ruth Amossy*. Leuven: Peeters, 2012.

Van Zoggel, M. 'Literaire pseudonimiteit als samenspel van auteur en lezer', in: *Spiegel der Letteren*. 51 (4), 2009, 471-494.